

Juhani Päivänen

Peitteistä metsänkasvatusta ja pienaukkohakkuuta

Rohkea keskustelunavaus

Kirjan tavoitteeksi on asetettu tarjota käytännönläheistä tietoa metsänhoidosta ilman avohakkuuta. Avohakkuulla kirjoittajat ilmeisesti tarkoittavat laaja-alaisia uudistusaloja, sillä ovathan pienaukotkin avohakkuualoja. Kohderyhmäksi mainitaan kaikki pienipiirteisistä metsänhoitomenetelmistä kiinnostuneet. Lukijajoukko koostuu siten sekä tutkijoista, metsäammattilaisista että metsänomistajista. Alkusanoissa korostetaan metsänomistajan ja häntä neuvovan metsäammattilaisen näkökulmaa.

Kirjan kolmella kirjoittajalla on kullakin omat vastualueensa. Metsätuho- ja puunkorjuuosiot poikkeavat jäsentelyltään kirjan päälinjasta. Niissä tuhojen ja korjuun tarkastelu keskittyy vain poimintahakkuihin.

Kirjaa on pidettävä rohkeana keskustelunavauksena. Kirja osoittaa, että tutkijoiden keskusteluntyyppisesti – mutta perustellen – esitettyjen käsitysten esittämistä ei ole Metsäntutkimuslaitoksen taholta tukahdutettu. Tutkijoille soveliaaseen tyyliin useassa kohdassa korostetaan tutkimustiedon vähäisyyttä.

Aiemmat aihepiiriä sivuavat oppaat

Tarkasteltavat kasvupaikat, puulajit ja ilmastovyöhykkeet rajaavat kirjan sisällön ja käsittelytavan tarkoituksenmukaisen vertaamisen muihin saman aihepiiriin oppaisiin lähinnä vain Ruotsin ja osin Norjan

Valkonen, S., Sirén, M. & Piri, T. 2010. **Poiminta- ja pienaukkohakkuut – vaihtoehtoja avohakkuulle.** Metsäkustannus Oy. 125 s. ISBN 978-952-5694-54-3.

olosuhteisiin. Näissä maissa tehtyjen puuntuotostutkimusten tuloksia käytetäänkin kirjassa täydentämään Suomessa kerättyä tutkimustietoa. Sitä vastoin jäin kaipaamaan vertailua vastaavaan ruotsalaisen Lars Lundqvistin ym. vuonna 2009 ilmestyneen käytännönoppaan tarjoamiin käsityksiin.

Tämä ruotsalainen opas määrittelee poimintahakkuut toistuviksi kasvatushakkuiksi, joilla metsikköä kasvatetaan monikerroksellisen eli metsikössä on pysyvästi useita puujaksoja (latvuserroksia). Metsikössä on puita kaikissa kokoluokissa taimista kookkaihin puihin saakka. Poimintahakkuihin perustuvan metsänkasvatusjärjestelmän (*skogsskötselsystem*) katsotaan soveltuvan varjopuulajien, Ruotsissa lähinnä kuusen, kasvatukseen. Käytännössä tämän metsänkasvatusjärjestelmän keskeisin tunnusmerkki on metsikön puuston monikerroksellisuus ja puuston suurehko tilavuus spatiaalisesti tasaisesti jakautuneena. Poimintahakkuiden teknisen toteutuksen onnistuneisuus on järjestelmän kulmakivi. Itse asiassa määrä aikavälein toistuva puunkorjuu on ainoa metsikössä tehtävä toimenpide. Järjestelmä edellyttää myös metsikköön avattujen korjuu-urien paikkojen pysymistä jatkuvasti samoina.

Ruotsalaisen oppaan mukaan tunnusmerkkillisintä järjestelmässä on puustopääoman säilyttäminen – ei niinkään uudistumisen varmentaminen. Epäsuorasti tämä tarkoittaa sitä, että järjestelmää tulee soveltaa vain sille sopivissa olosuhteissa. On arvioitu, että valta osa (yli 95 %) Ruotsin metsämaan alasta on sopimatonta jatkuvilla poimintahakkuilla käsiteltäväksi: metsikkö on lähtökohtaisesti joko tasarakenteinen tai puulaji on kuusesta poikkeava.

Poimintaa ja pienaukkoja vai molempia sekaisin

Käsillä oleva suomalainen opas laajentaa peitteisen metsähoidon käsittämään poimintahakkuihin perustuvan kasvatusketjun lisäksi myös pienaukkohakkuina tapahtuvan luontaisen uudistamisen. Käsitteellisesti poimintahakkuu on metsikön kasvatus ja pienaukkohakkuussa puuston taas toivotaan uudistuvan avohakkuualalle. Näiden kahden puunkasvatuksellisesti täysin erilaisen tavoitteen – kasvatuksen ja uudistamisen – käsitteleminen samana suurena aihepiirinä ei näytä olevan ongelmatonta. Metsikköä voidaan kasvattaa joko jaksollisesti tasaikäisrakenteisena tai toistuviin poimintahakkuihin perustuen eri-ikäisrakenteisena (s. 15). Pienaukon hakkaaminen muodostaa (pienen) kuvion, jossa hakkuukypsä metsikkö pyritään uudistamaan luontaisesti (s. 90). Tähän saakka käsitteistö on selkeä. Nykyisin voimassa olevaa metsälakia sovelle-

taan poimintahakkuissa kasvatushakkuuta ja pienaukkohakkuissa uudistamista koskevin säädöksin.

Kun samalla, mahdollisesti suhteellisen yhtenäisellä, metsikkökuvioilla tehdään sekä poimintahakkuuta että uudistamiseen tähtääviä pienaukkoja kasvatuksen ja uudistamisen raja hämärtyy: Näennäisesti metsäalue (aiempi metsikkökuvio) on peitteinen, mutta toimenpiteiden onnistuneisuuden seuranta (kasvatuksessa riittävä puustopääoma ja uudistamisessa kehityskelpoinen taimikko) vaikeutuu.

Kirjoittaja pohdiskeleekin rajanvedon vaikeutta ja päätyy ymmärtämään pienaukkohakkuun tavoitteeksi nykyisen puusukupolven uudistamisen uudeksi, verrattain tasaikäiseksi sukupolveksi (s. 90). Myös ruotsalainen opas katsoo, että pienaukkohakkuuta ei pidä ymmärtää avohakkuuttomiksi (*kalthyggesfria*) metsänkasvatusketjuiksi. Suomalaisen oppaan alaotsikkoa ”vaihtoehtoja avohakkuulle” ei siten voi pitää onnistuneena.

Terminologista hapuilua

Kirjan oppikirjaluonteen vuoksi käytetyn terminologian tulisi olla yleisesti käyttöön hyväksyttyä tai termien käsitesisältö tulisi avata. Tiettyjen, usein toistuvien, termien käytön olisi odottanut olevan yhtenäisempää.

Yleensä ymmärretään, että metsikkö on maaperältään ja puustoltaan jokseenkin yhtenäinen, ympäristöstään selvästi poikkeava metsän osa, jota käsitellään yhtenä yksikkönä. Kirjassa useassa kohdin voi havaita, että termejä ”metsikkö” ja ”metsä” on saatettu käyttää toistensa synonyymeinä, esim. kerrotaan kasvupaikkojen vaihtelevan ”...*usein metsiköiden sisälläkin varsin laajasti, mikä aiheuttaa suurta taimimäärien vaihtelua metsiköiden eri osissa*” (s. 46). Toinen termipari, jota pitäisi muistaa käyttää käsitteellisesti oikein on ”uudistaminen” ja ”uudistuminen”. Edellinen edellyttää uudistumista avustavia toimenpiteitä, jälkimmäinen tukeutuu puhtaasti itse metsäekosysteemin toimintaan.

Kömmähdyksiä

Kirja on mitä ilmeisimmin kirjoitettu kiireellä. Tämä heijastuu muutamina kielellisinä kömmähdyksinä,

jotka olisi voitu helposti välttää ajatuksellisesti lukemalla. Kookkaiden taimien kerrotaan selviävän tuhoista ja ”ilmastollisesti huonoista vuosista” pieniä taimia paremmin (s. 47). Sääolot voivat olla ääreviä ja taimen kehityksen kannalta huonoja, mutta ilmasto ei onneksi sentään muutu vuosittain. Taimilla on metsikön pohjakerroksen erilaisissa osakasvustoissa erilaiset kehittymisedellytykset; ei siis ”uudistumisedellytykset” (s. 45). Taimilla on tuskin myöskään ”jatkuva kuolleisuus” (s. 48); lopputuloksen kannalta on oleellista kuoleeko puu nuorena taimena vai vasta tukkipuukoossa ihmisen hakaamana.

Ajankohtaisuus

Tätä kirjoitettaessa (syyskuu 2010) kirjan aihepiiri on mitä keskeisin: maa- ja metsätalousministeriö on asettanut työryhmän pohtimaan metsälain muutostarpeita. Tarkoituksena on lisätä metsänomistajan valinnanmahdollisuuksia.

Oppaassa toistetaan, ehkä liiankin moneen kertaan, että tarkoituksena ei ole *tulkita* erilaisten metsänkäsittelyvaihtoehtojen lainmukaisuutta (s. 97). Tulkinta kuuluu eri oikeusasteille. Me tavalliset tutkijat, metsäammattilaiset ja metsänomistajat yritämme parhaan tietomme ja kykymme mukaan *soveltaa* lakia.

Tutkijoiden velvollisuus on tuottaa tutkimustietoa ja toimia asiantuntijoina lainvalmistelutyössä. Kun kirja on kirjoitettu oppaaksi ja keskustelunavaukseksi, kuvattujen kasvatusta- ja uudistamisperiaatteiden soveltavuuteen odottaisi otettavan kantaa. Osin näin on tehtykin.

Jos toistuvat poimintahakkuut ymmärretään kasvatushakkuiksi, ja mikäli puustopääoma säilytetään sekä määrällisesti että laadullisesti riittävän korkeana, nykyinenkin lainsäädäntö ei asettane es-

teitä valitulle linjalle. Tällöin joudutaan ohjeistoissa kuitenkin kiinnittämään erityistä huomiota kasvu- paikkaan, puulajiin ja metsikön rakenteeseen siinä vaiheessa, jolloin metsikön kasvatussystemiksi valitaan toistuvat poimintahakkuut (s. 85). Reunaehdot ovat selkeitä ainakin ruotsalaisessa oppaassa. Sitä vastoin tasaikäisen metsikön muuttaminen eri-ikäisrakenteiseksi näyttää epävarmalta (s. 79). On vaikea yhtyä ajatukseen: ”*epäonnistuminen on helppo korjata päätehakkuulla ja metsänviljelyllä*” (s. 18 ja 79). Tällaiset kokeilut kuuluvat intensiivisesti seurattaviin, pitkäkestoisiksi (yli omistajasukupolvien) tarkoitettuihin tutkimuksiin, jotka kuuluvat Metsäntutkimuslaitokselle yhteistyökumppaneineen.

Pienaukkohakkuu tehdään uuden puusukupolven aikaansaamiseksi. En näe metsälain *soveltamisessa* (kirjoittaja tosin puhuu *tulkinnasta*) syntyvällä (pien)kuviolla erimielisyyksien vaaraa käytännön lainvalvontatilanteissa (vrt., s. 97).

Mikäli kuitenkin metsänkäsittelymenetelmissä hyväksytään poimintahakkuilla käsiteltäviin metsiköihin pienet aukot ”...*uudistamisen, alikasvoksen ja pienemmän puuston kehityksen edistämiseksi*” sekä vielä poiminta- ja pienaukkohakkuiden välimuodotkin (s. 83), joudutaan metsikkökuviioon (maapohja ja metsikkörakenne) perustuvaa metsätalouden suunnittelun ja lainvalvonnan pohjaa oleellisesti muuttamaan.

Kirjallisuutta

Lundqvist, L., Cedergren, J. & Eliasson, L. 2009. Blädningsbruk. Skogsskötselserien 11. Skogsstyrelsens förlag. 55 s. Saatavissa: <http://www.skogsstyrelsen.se/Skogsskötselserien>.

■ Prof. emer. Juhani Päivänen. Sähköposti juhani.paivanen@helsinki.fi